

SOCIJALNA PROBLEMATIKA - "ZNAK VREMENA U HRVATSKOJ"¹

Stjepan Baloban, Zagreb

Sažetak

Posljednjih nekoliko godina u Hrvatskoj javnosti se primjećuje povećano zanimanje za socijalno učenje Katoličke crkve. Istodobno u konkretnom životu socijalna problematika postaje jednim od najvažnijih čimbenika o kojem će velikim dijelom ovisiti budući razvoj novoga hrvatskog društva. Polazeći od te dvije konstatacije, autor ukazuje na socijalnu problematiku kao na veoma važan "znak vremena" kako za javne djelatnike tako i za kršćane u Hrvatskoj. U članku se obrađuje socijalna problematika kao "znak vremena" za Crkvu u Hrvatskoj. Nakon što se daje kratak povijesni pregled zanimanja za socijalnu misao u Hrvatskoj od početka našeg stoljeća, ukazuje se na suvremenost socijalnog učenja Crkve poslije II. vatikanskog koncila. Posebno se govori o potrebi odgoja za društveni angažman kršćana. Da bi se mogla uočiti važnost socijalne problematike u novom hrvatskom društvu, potrebno je bolje poznavanje socijalnog učenja Crkve. Stoga autor poziva na organizirano proučavanje i širenje društvenog nauka Crkve u Hrvatskoj. Nade se na osobit način polazu u vjernike laike koji na teološkim učilištima u Hrvatskoj studiraju teologiju.

Uvod

Godine 1989/90. uzimaju se kao godine povijesnih obrata u velikom dijelu Europe. Ljudi su izašli na ulice, u nekim zemljama sa svijećama u rukama tražili su raskid sa dotadašnjim načinom

¹ Povod ovom članku je predavanje održano 15. svibnja 1996. godine u Splitu na Znanstveno-informativnom skupu: "Crkva u novim društvenim okolnostima", koji je organizirala Teologija u Splitu.

života. U veoma kratkom vremenu "srušeni su" komunistički sustavi. Nekoliko godina nakon toga u nekima od tih zemalja putem demokratskih izbora ponovno dolaze na vlast komunisti ili neokomunisti. Nakon što se to dogodilo u Poljskoj, postavlja se ozbiljno pitanje o uzrocima toga novog preokreta. Analitičari ukazuju na socijalnu komponentu koju smatraju najvećim uzrokom takvih zbivanja.

U Hrvatskoj je, osobito nakon nametnutog nam rata, situacija nešto drukčija. Ipak, u središte zanimanja sve više dolazi socijalna problematika. Osim toga, posljednjih nekoliko godina primjećujemo iznenađujuće veliko zanimanje za socijalno učenje Crkve. Ljudi različitih uvjerenja i socijalnih skupina pozivaju se na društveni nauk Crkve. Različite društvene skupine: sindikati, pojedine političke stranke, među njima i one lijevog usmjerenja zanimaju se za pojedine dijelove socijalnog učenja Crkve, a neki ih i proučavaju. U takvoj situaciji valja se pitati posjeduju li kršćani u socijalnom učenju Crkve nešto posebno, određeno "skriveno blago" koje ni sami dovoljno ne poznaju?

Nisu li kršćani u Hrvatskoj pomalo zatečeni tako velikim zanimanjem javnosti za društveni nauk Crkve? Neki to zanimanje za socijalno učenje Crkve smatraju trenutnom modom. Puno bolje i mislim realnije bilo bi pitati se zašto se naša javnost toliko zanima za socijalno učenje Crkve i koliko sami članovi Crkve poznaju bogat sadržaj socijalnog učenja Crkve? Očito je da današnji čovjek u Hrvatskoj u socijalnom učenju Crkve traži odgovor na raznovrsna pitanja iz socijalne problematike, osobito ona koja se odnose na težak materijalni i društveni položaj. Crkva i kršćani u Hrvatskoj nalaze se možda pred povijesnim ispitom, svakako pred velikom zadaćom, tj. kako suvremeno socijalno učenje Crkve približiti našem suvremeniku, i to svakom čovjeku dobre volje. Ta zadaća se prije svega odnosi na one koji studiraju teologiju, kako na svećeničke i redovničke kandidate, tako i vjernike laike.

1. *Izazov socijalne problematike*

Veliki papa XX. stoljeća Ivan XXIII, svjestan epohalnih promjena koje se događaju nakon II. svjetskog rata, svojim je hrabrim potezima uspio kršćane i Crkvu na neki način okrenuti svijetu i osobito konkretnim problemima koji se događaju u svijetu. Ivan Dobri, kako je zbog svojega načina djelovanja nazvan, pozvao je kršćane da otkrivaju i tumače znakove vremena. Ti znakovi su zapravo značajna zbivanja u svijetu koja se tumače i vrednuju u "svjetlu Evandelja". U enciklici "Mir na zemlji" (*Pacem in terris*) Papa 1963. godine među ostalima spominje sljedeće znakove vre-

mena: svijest o dostojanstvu žene, jednakost među narodima, odnosi građana i državnih rukovodilaca...²

U našoj trenutačnoj poratnoj situaciji, i ujedno vremenu tranzicije, jedan je od najvažnijih "znakova vremena" socijalna problematika općenito, a posebno uočavanje socijalnih poteškoća i problema naših suvremenika.

Socijalna problematika veoma je širok pojam. Ona obuhvaća: općenito teško materijalno stanje čovjeka, obitelji i određenog sloja ljudi; neravnopravan položaj i uskraćivanje prava pojedincima ili skupinama u gospodarstvu, politici, kulturi i općenito u društvenom životu. Nakon povijesnih promjena u Hrvatskoj i nakon nematnutog nam rata, čije posljedice još uvijek osjećamo, socijalna komponenta je veoma važno ako ne i ključno pitanje za budući razvoj hrvatskoga društva. Naše novo društvo prolazi kroz stvarne promjene u gospodarstvu (iz marksističko-kolektivističkoga gospodarstva prelazi se na kapitalističko), u politici, u kulturi i na raznim drugim područjima života, kojih možda naš suvremenik nije dovoljno svjestan. U vremenu prijelaza ili tranzicije događaju se i nepravde na koje je, osobito nakon poteškoća i žrtava podnesenih u ratu, naš čovjek posebno osjetljiv. U tom se kontekstu socijalna problematika pojavljuje kao najznačajniji "znak vremena", kako za društvo u kojem živimo, posebice političke čimbenike, tako i za našu Crkvu.

U odnosu na socijalnu problematiku Crkva u Hrvatskoj mora voditi računa o tome da je prethodni socijalistički sustav inzistirao na socijalnim problemima, a sadašnje političke stranke lijevog usmjerenja potenciraju socijalnu problematiku u političke svrhe. Takvo stanje "predstavlja za Crkvu opasnost utoliko što se svaki njezin eventualno izrazitiji nastup u smjeru socijalne pravde, ili pak njezina istančanja opcija za siromahe - što je inače proklamirana opcija opće Crkve - može protumačiti bilo kao njezino skretanje ulijevo, bilo kao neka protudržavna rabota."³

Iskustvo nekih zemalja bivšega komunizma, čiji narodi, nezadovoljni razvojem događaja u demokraciji, kao da se žele vratiti natrag, trebalo bi biti veliko upozorenje za javne i utjecajne djelatnike u Hrvatskoj.

Nas ovdje prije svega zanima socijalna problematika kao znak vremena za Crkvu u Hrvatskoj. Pod Crkvom mislimo na sve

² Usp. Papa Ivan XXIII, *Pacem in terris*, u: Socijalni dokumenti Crkve, M. Valković (uredio), *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, KS, Zagreb 1991, br. 39-45, str. 171-172 i br. 75-79, str. 179-180.

³ Š. Marasović, *Crkva u procesu demokratskih promjena u Hrvatskoj*, u: *Crkva u svijetu*, XXXI (1996), br. 1, str. 53. U članku, koji obrađuje pitanje demokracije, autor s pravom ukazuje na svu problematiku rasprava o socijalnoj tematici u Hrvatskoj.

kršćane, na cijeli Božji narod, kako biskupe, svećenike, redovnice i redovnike, tako i vjernike laike. Kako vjernike laike, koji su nakon 1990. godine osjetili "dah novih vremena" i počeli predavati vjeronauk u školi i studirati teologiju, tako i vjernike laike koji u javnom životu žele prakticirati svoju vjeru, a puno puta "stenju" pod teretom konkretnih problema i poteškoća. Kršćani su se nakon povijesnih promjena u Hrvatskoj godine 1990. odjednom i bez pripreve našli u jednoj sasvim novoj situaciji, gotovo na "brisanom prostoru". Od njih se u javnom životu puno očekuje. Puno se očekuje od društvenog nauka Crkve. Pitanje je, međutim, koliko današnji kršćanin u Hrvatskoj može stvarno odgovoriti zahtjevima vremena, prije svega onima koji se odnose na javni život. Ima se dojam da javnost u Hrvatskoj od kršćana, a posebno od socijalnog učenja Crkve očekuje gotova rješenja i konkretne recepte.

Temeljno je pitanje koliko današnji kršćanin u Hrvatskoj stvarno poznaje socijalno učenje Crkve? Koliko svećenici, redovnici i redovnice poznaju i primjenjuju socijalno učenje Crkve na sve teža pitanja socijalne naravi koja se pojavljuju u životu? Dobro se pitati da li se i koliko se s naših propovjedaonica tumači socijalna problematika. Koliko se u našim bogoslovijama i odgojnim zavodima ukazuje i upućuje na socijalnu komponentu kršćanske vjere u novim okolnostima u Hrvatskoj? Zbog vanjskih okolnosti situacija se i u našoj Crkvi mijenja. Stoga kršćanin u Hrvatskoj ne može živjeti kao da je sve po starom, kao da se godine 1990. nisu dogodile povijesne promjene. Kršćani su pozvani u novoj situaciji u svjetlu evanđelja otkrivati i tumačiti nove "znakove vremena". Primjerice, vjernici laici se u sve većem broju školuju u našim teološkim učilištima i kao takvi s pravom traže svoju ulogu i mjesto kako u Crkvi tako i u društvu. Jedan od "znakova vremena" je da naši vjernici osjećaju velike poteškoće kada kao vjernici žele djelovati u gospodarstvu, politici. Nije uvijek riječ o samovolji ili o svjesnom nepoštivanju moralno-etičkih načela. U puno slučajeva nedostaje cjelovito poznavanje kršćanske vjere. U bivšem komunističkom sustavu bilo je dovoljno biti "tradicionalnim kršćaninom", tj. imati temeljno povjerenje u svoje svećenike i biskupe koji su bili podrška, ali i simbol otpora pritisku komunističkoga režima. Danas to nije dostatno. U novim prilikama pretpostavlja se da kršćanin dovoljno poznaje svoju vjeru, da bude u njoj poučen kako bi je mogao primijeniti u konkretnom životu. Naša trenutačna situacija je nažalost drukčija. Posebno se osjeća nedostatak cjelovitoga poznavanja socijalnog nauka Crkve, koji pomaže u traženju odgovora na brojna i sve teža pitanja socijalne problematike.

To je naša stvarnost, jer od 1945. do 1990. godine nije bilo uputno raspravljati o socijalnom nauku Crkve. U bivšem sustavu u Crkvi se moglo javno raspravljati o kršćanskom životu u odnosu na

život pojedinca i obitelji, ali ne i o tome kako se kršćanin ponaša u gospodarstvu, politici, u školi, u kulturi. To su bila područja javnog života u kojima je vjeri bio "zabranjen pristup". Prije toga, tj. do II. svjetskog rata kršćani u Hrvatskoj imali su priliku upoznati socijalno učenje Crkve.

2. Kratak povijesni pregled

Prisjetimo se ukratko zanimanja za socijalnu problematiku i općenito socijalnu misao u Hrvatskoj od početka ovoga stoljeća do II. svjetskog rata. Iz onoga što je ostalo zabilježeno možemo reći da je socijalna misao na različite načine bila prisutna u Crkvi u Hrvata. O socijalnoj problematici raspravljalo se na velikim okupljanjima vjernika, na znanstvenim skupovima, unutar pokreta i novonastajućih društava vjernika laika. U tom kontekstu spomenimo dva hrvatska katolička kongresa. Prvi je održan u Zagrebu 1900. godine⁴, a drugi je održan zajedno sa Slovencima u Ljubljani 1913. godine.⁵ Svaki od ta dva katolička kongresa imao je socijalnu sekciju. Katolički pokret s krćkim biskupom Antunom Mahnićem upućivao je osobito mlade ljude na socijalnu komponentu. Spomenimo da je pokrenuo 1899. godine gospodarski list "Pučki prijatelj".⁶ Godine 1908. održan je u dvorani "Vijenac" u Zagrebu trodnevni "Socijalni tečaj" za bogoslove studente teologije na kojem je među ostalima imao zapažena predavanja poznati širitelj socijalne misli Slovenac dr. Janez Krek.⁷

Od 1932. do 1940. održana su u Zagrebu četiri "socijalna tjedna" na kojima su se stručno i znanstveno obrađivala različita pitanja.⁸

Ideje socijalnog učenja Crkve širile su se i putem knjiga i konferencija. U svekolikom obrazovanju, kršćanskom i socijalnom,

⁴ Usp. S. Korenić (uredio), *Prvi hrvatski katolički sastanak održavan u Zagrebu, dne 3, 4. i 5. rujna 1900*, Zagreb 1900.

⁵ Usp. J. Šimrak (uredio), *Spomen-knjiga o II. hrvatskom katoličkom kongresu u Ljubljani 1913.* (Hrvatsko-slovenski katolički sastanak u Ljubljani 1913.), Rijeka 1913.

⁶ Usp. A. Bozanić, *Biskup Mahnić, pastir i javni djelatnik u Hrvata*, Zagreb-Krk 1991, str. 37-40. Osobito se zauzimao za razvoj zadrugarstva na Krku.

⁷ Usp. *Zbor duhovne mladeži zagrebačke. Socijalni tečaj, Držan 24, 25. i 26. travnja 1908. godine u Nadbiskupskom sjemeništu u Zagrebu*, Zagreb 1908.

⁸ Usp. J. Ščetinec (uredio), *Hrvatski socijalni tjedan. Načela društvene obnove*, I, Zagreb 1937; J. Ščetinec, V. Deželić, sin, M. Ivšić (urednici), *Hrvatski socijalni tjedan. Obitelj u današnjem društvu*, II, Zagreb 1938; J. Ščetinec (urednik), *Hrvatski socijalni tjedan. III. zasjedanje 1938, Društveni poredak i društveni pokreti*, Zagreb 1939; *IV. hrvatski socijalni tjedan. Briga za buduća pokoljenja Hrvatske*, u: *Katolički list* 91(1940), br. 45, str. 535-538 i 91(1940), br. 46, str. 547-550.

širih slojeva ljudi, imalo je veliku ulogu Društvo sv. Jeronima, koje je svojim knjigama i knjižicama na razumljiv način širilo ideje društvenog nauka Crkve.⁹

Velimir Deželić, sin, objavio je 1926. godine knjigu *Socijalno pitanje* koja je nastala iz predavanja na socijalnim tečajevima koje je priređivao Hrvatski katolički narodni savez u Zagrebu.¹⁰ Joso Felicinović je prema F. Ogliatiju, profesoru na Katoličkom sveučilištu Presvetog Srca u Milanu, držao predavanja o Raznim temama socijalne problematike đacima u Gospiću i radništvu otoka Paga.¹¹

U Splitu je godine 1937. tiskana *knjiga Socijalne konferencije*.¹² Knjiga sadrži petnaest socijalnih govora koje je dr. Aleš Ušeničnik držao slovenskim svećenicima. Don Mladen Alajbeg, koji je preveo knjigu na hrvatski jezik, u predgovoru piše: "Kad je prvi put ove godine ušao kateheta u razred šegrtske škole, našao je na tabli napisano: 'Doli popi, živili radnici!'... Možda smo i sami tome donekle krivi, jer premalo govorimo o socijalnoj nauci katoličke Crkve."¹³

Usprkos tome što dobri poznavatelji i širitelji socijalnog nauka Crkve nisu bili zadovoljni s onim što se činilo u prvoj polovici XX. stoljeća, možemo reći da je socijalna problematika bila na razne načine prisutna u Crkvi u Hrvata. Stariji ljudi se i danas sjećaju osobito malih knjižica kojima se među obične ljude širilo poznavanje katoličke vjere i socijalne problematike. Nije li došlo vrijeme da se u novim okolnostima u Hrvatskoj pokuša na sličan način obrađivati socijalna problematika na osnovi društvenog nauka Crkve?

3. Izazov suvremenog "socijalnog" učenja Crkve?

Kršćani i Crkva u Hrvatskoj morali bi se više pozabaviti sljedećim pitanjima: zašto se ljudi različitih uvjerenja i društvenih skupina u novije vrijeme u Hrvatskoj zanimaju za društveni nauk Crkve? Je li to odraz trenutačne "mode" ili je to izraz stvarne potrebe današnjeg čovjeka? Što u stvarnosti traži naš suvremenik u socijalnom učenju Crkve? Je li to jedino i isključivo socijalna

⁹ To osobito vrijedi za razdoblje od 1925. do 1940. godine. Usp. J. Buturac, *Sto godina Hrvatskog književnog društva sv. Jeronima (sv. Ćirila i Metoda) 1868-1968*, Zagreb 1969.

¹⁰ Usp. V. Deželić, sin, *Socijalno pitanje*, Jeronimska knjižnica-knjiga 224, Zagreb 1926.

¹¹ Usp. J. Felicinović (priređio po Ogliatiju), *Socijalno pitanje, Kršćanska socijalna knjižnica*, svezak 1, Zagreb 1930.

¹² Usp. A. Ušeničnik (M. Alajbeg, preveo), *Socijalne konferencije*, Naklada hrvatske knjižare, Split 1937.

¹³ Isto, str. 3.

komponenta ili možda i nešto više? Je li društveni nauk Crkve stvarni izazov za suvremenog čovjeka u Hrvatskoj ili je to tek traženje "opravdanja" za postupke koje taj čovjek ili određena društvena skupina čini?

Jedno sustavno istraživanje moglo bi dati odgovore na ova i slična pitanja.

Našem suvremeniku koji se zanima za socijalno učenje, u ovome je trenutku veoma važno posvijestiti glavne ideje i osobito "duh" društvenog nauka Crkve. To je važno zbog toga da se izbjegnju moguće manipulacije s pojedinim dijelovima socijalnog učenja Crkve. Od kraja XIX. stoljeća kada se počinje oblikovati kao organizirano učenje, društveni nauk Crkve postaje sve konkretniji. Koncilsko i pokoncilsko socijalno učenje sve više se povezuje s konkretnim problemima suvremenoga čovjeka. Papa Pavao VI. u svojim socijalnim dokumentima progovara o konkretnim problemima s kraja 60-tih i početka 70-tih godina. To su: razvoj o kojem ovisi mir u svijetu, urbanizam, mladi, položaj žene, diskriminacija, pravo na iseljavanje, zaštita okoliša.¹⁴ Tim usmjerenjem društveni nauk Crkve postaje konkretniji i zanimljiviji suvremenom čovjeku. Sadašnji papa, Ivan Pavao II, u društvenom nauku Crkve naglašava posebno teološko-biblijsku komponentu i smješta ga u teologiju, i to moralnu teologiju.¹⁵ Budući da su problemi s kojima se susreće suvremeni čovjek ponajprije moralne prirode, analiza problema i način na koji se oni mogu nadvladati ne može zaobići etičko moralnu komponentu. Na taj se način društveni nauk Crkve još više konkretizira, jer ukazuje na "bit problema", na uzroke nevolja i poteškoća. Temeljno načelo socijalnog učenja Crkve jest dostojanstvo ljudske osobe. Čovjek kao osoba je u središtu zanimanja Crkve. Inzistirajući na dostojanstvu ljudske osobe, kršćanin se nužno mora boriti protiv manipulacija i izrabljivanja čovjeka na svim područjima njegova života: kulturnome, ideološkome, gospodarskome, političkom... U tom kontekstu treba tumačiti sve naglašenije "načelo preferencijalne opcije za siromašne".¹⁶ Socijalna problematika se prema društvenom nauku Crkve ne može tumačiti na temelju neke ideologije ili programa političke stranke. Društveni nauk Crkve nije ideologija.¹⁷ Kad se na

¹⁴ Usp. Papa Pavao VI, *Populorum progressio*, u: Socijalni dokumenti Crkve, M. Valković (uredio), Sto godina katoličkoga socijalnog nauka, KS, Koncil 3, Zagreb 1991, str. 314-349; Papa Pavao VI, *Octogesima adveniens*, u: Socijalni dokumenti Crkve..., osobito br. 8-21, str. 367-372.

¹⁵ Usp. Ivan Pavao II, *Sollicitudo rei socialis. Socijalna skrb*, u: Socijalni dokumenti Crkve, M. Valković (uredio), Sto godina katoličkoga socijalnog nauka, KS, Koncil 3, Zagreb 1991, br. 41, str. 609-610.

¹⁶ Usp. isto, br. 42, str. 611.

¹⁷ Usp. isto, br. 41, str. 610.

osnovi društvenog nauka Crkve govori o socijalnoj problematici, tada nema u pozadini neke "primisli", koju primjerice može imati neka skupina u društvu ili politička stranka (npr. u svojem programu inzistira na socijalnoj komponenti jer želi pridobiti na sljedećim izborima određen broj glasova radnika, umirovljenika, slabo stojećih...).

Ivan Pavao II. je u poznatoj enciklici *Centesimus annus* (1991) proročki napisao da je socijalni nauk Crkve "instrument evangelizacije".¹⁸ Premda ne razrađujemo dalje ovu misao, proizlazi da je "duh" društvenog nauka Crkve bitno važan za širenje vjere suvremenom čovjeku. Teška socijalna situacija u našem novom društvu veliki je izazov za djelovanje Crkve u Hrvatskoj. Ako Crkva na vrijeme ne osjeti problematiku, ako ne progovori dovoljno konkretno, ako se u teškoj situaciji s propovjedaonice govori o nečem drugom, a ne povezuje Božja riječ s konkretnim stanjem u društvu, ako se samo govori, a ne čini, postoji velika opasnost da suvremeni čovjek u Crkvi ne otkrije poticaj i pomoć, a da se kršćani postupno udalje od Crkve. Stoga je stav prema socijalnoj problematici bitno važan za vjerodostojnost kršćanstva na ovim prostorima.

Govoreći o krizi solidarnosti i o nepravdama o kojima se šuti, III. sinoda biskupa održana u Rimu godine 1971. u dokumentu *Pravda u svijetu* kaže: "Zato Crkva ima pravo i dužnost da proklamira pravdu na razini socijalnoj i internacionalnoj, i da izriče javnu optužbu protiv nepravednih situacija kada to zahtijevaju temeljna prava i spas čovjeka."¹⁹

4. Odgoj za društveni angažman

Što kršćani i Crkva u Hrvatskoj u ovom povijesnom trenutku trebaju učiniti da bi u odnosu na socijalnu problematiku odgovorili na potrebe vremena u kojem živimo? Na koji način mogu veoma bogati sadržaj socijalnog učenja Crkve približiti suvremenom čovjeku koji u Hrvatskoj nije obrazovan u društvenom nauku Crkve, ali osjeća njegovu važnost za konkretni život? Proučavanje i širenje socijalnog učenja Crkve treba ići u dva smjera: a) u odnosu

¹⁸ Usp. Papa Ivan Pavao II, *Stota godina. Centesimus annus*, Enciklika, KS, Koncil 5, Zagreb 1991, br. 54, str. 63.

¹⁹ III. sinoda biskupa, *Pravda u svijetu*, u: Socijalni dokumenti Crkve, M. Valković (uredio), *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, KS, Koncil 3, Zagreb 1991, str. 398-399. U dokumentu se govori također o poštivanju prava u samoj Crkvi, osobito u odnosu na jednakost u postupku i promaknuću, koja mora biti pružena vjernicima laicima. "Inzistiramo na tome da laici dobiju značajniju ulogu u vršenju odgovornosti za crkvene posjede i da sudjeluju u upravi njezinih dobara. Želimo također da žene dobiju vlastiti dio odgovornosti i sudjelovanja u zajedničkom životu u društvu, pa i u Crkvi." Isto, str. 400.

na svećeničke i redovničke kandidate i vjernike laike koji studiraju teologiju i b) u odnosu na sve Kristove vjernike laike.

Potrebno je pokrenuti odgoj za društveni, kulturni i politički angažman na osnovi socijalnog učenja Crkve. Budući da smo u odnosu na druge narode mali narod, od velike bi važnosti bila koordinacija na općem planu Biskupske konferencije. U odnosu na iskustva nama susjednih naroda katoličke tradicije, primjerice Talijana ili po mnogočemu nama blizih Nijemaca, mi smo u sasvim specifičnoj situaciji, jer našim ljudima zbog specifičnog života u bivšem sustavu nedostaje temeljno poznavanje socijalnog učenja Crkve. Odgoj i obrazovanje kod nas treba ponajprije ići u tom smjeru, ali na način koji će biti najprikladniji za naše prilike. Ipak iskustva drugih naroda mogu biti veliki poticaj i pomoć.

Spominjem iskustvo Crkve u Italiji. Talijanski katolici su više od drugih imali priliku slijediti razvoj društvenog nauka Crkve, jer su se socijalni dokumenti objavljivali u Rimu i nisu mogli proći nezapaženo od talijanske javnosti. Ipak, svjesni velikih poteškoća u kojima se našlo talijansko društvo, a onda i katolici, počevši od 70-ih godina našega stoljeća nadalje, u talijanskoj Crkvi su uočili veliku potrebu odgoja i obrazovanja vjernika laika za socijalni i politički angažman. Počevši od godine 1986. u Italiji imamo dva modela i više različitih pokušaja za politički i socijalni odgoj: model Palermo i model Milano.

Godine 1986. osnovan je u Palermu "Institut za političku formaciju Pedro Arrupe", pod vodstvom poznatoga talijanskog isusovca o. Bartolomea Sorgea, s ciljem da obrazuje i odgaja osobe za politički i javni život. Studij, koji s ograničenim brojem osoba traje dvije godine, mogu upisati osobe s diplomom različitih ideoloških postavki i uvjerenja. Godine 1988. podijeljene su 24 diplome.²⁰

U Milanu su godine 1987. pokrenute "Dijecezanske škole za oblikovanje društvene i političke odgovornosti". Te škole su biskupijskog značenja, "pučkog karaktera", uz sudjelovanje velikog broja različitih ljudi, traju dvije godine, a organizirane su i vođene od Dijecezanske katoličke akcije i Ambrozijanskoga socijalnog centra, tj. od organiziranih društava vjernika laika. Zanimljivo je naglasiti da je Talijanska biskupska konferencija preko svojeg "Nacionalnog ureda za socijalne probleme i rad" uočila novost u talijanskoj Crkvi i društvu i 1988. i 1989. godine izvršila dva istraživanja o tom novom fenomenu. U svojoj pastoralnoj uputi iz godine 1989. dala je kriterije za osnivanje "Dijecezanskih škola za

²⁰ Usp. B. Sorge, *Cattolici e politica*, Armando Editore, Toma 1991, str. 191-193. i 280-288.

društveno i političko zalaganje".²¹ Nakon prvotnoga velikog zanimanja i eksplozije dijecezanskih škola od 1986. do 1991. godine bilo je oko 200 takvih škola u Italiji.²²

Talijanska biskupska konferencija, tj. Nacionalni ured za društvene probleme i rad, organizira nacionalne susrete za one koji su odgovorni u tim školama za oblikovanje društvene i političke odgovornosti.²³ Pojedina društva vjernika laika shvatila su važnost socijalne komponente te su se uključila u organiziranje i vođenje takvih škola u Italiji: Talijanska katolička akcija, Kršćansko udruženje talijanskih radnika i Udruženje za permanentno obrazovanje u društvenom nauku Crkve. Što reći s obzirom na situaciju u Hrvatskoj? Imamo puno pokreta i društava vjernika laika u kojima se stavlja naglasak više na duhovno-vjersku dimenziju suvremenog kršćanina. U bivšem sustavu to je bio jedino moguć način djelovanja društava vjernika laika. Čini se da bi u novim okolnostima u društvima vjernika laika u Hrvatskoj trebalo više pozornosti posvetiti odnosu prema javnom životu suvremenog kršćanina.

U crkvenoj javnosti, osobito u crkvenim medijima, potrebno je pokrenuti raspravu o ulozi i mjestu kršćanina u društvu u Hrvatskoj. Socijalni nauk Crkve pruža temelje za jednu korisnu raspravu. Ostaje problem nedovoljnog poznavanja socijalnog učenja Crkve. Cijelo društvo se u Hrvatskoj okreće prema Zapadu i svi se u budućnosti nadamo boljem životu. Ipak, socijalna problematika je aktualna i u razvijenim kapitalističkim društvima na Zapadu. Kod nas u Hrvatskoj posljednjih godina sve više vjernika laika, djevojaka i mladića, studira teologiju.²⁴

Kakvo je među njima zanimanje za socijalnu komponentu ljudskog života? Upravo ti ljudi su šansa za širenje socijalnog učenja Crkve u Hrvatskoj. Svim drugim ljudima dobre volje koji u društvenom nauku Crkve vide poticaj za rješavanje suvremene problematike potrebno je omogućiti obrazovanje i odgoj putem seminara, predavanja, eventualno izvanrednog školovanja, prikladnih knjižica... Budući da se upoznavanje i odgoj za socijalno učenje Crkve događa postupno, svako oklijevanje, osobito odgovornih u našoj

²¹ Usp. G. Gazzetti, *Le scuole di formazione all' impegno sociale e politico. Un capitolo della pastorale CEI*, EDB, Bologna 1992, osobito str. 79-92. i 111-120.

²² Usp. isto, str. 9.

²³ Usp. C.E.I., *Le scuole di formazione sociale e politica in Italia, IV convegno nazionale per i Responsabili delle scuole di formazione all' impegno sociale e politico*, Chianciano, 31 maggio - 2 giugno 1995, u: *La società V(1995)*, 4, str. 837-882.

²⁴ Podaci preuzeti iz predavanja: P. Aračić - J. Baloban, *Teološki studij i obrazovanje u Hrvatskoj danas i u budućnosti*, održanog na Simpoziju profesora teologije održanom u Zagrebu, 9. i 10. travnja 1996. godine. Tema simpozija je bila: "Mjesto i uloga teologije u Crkvi i društvu".

Crkvi, treba se ozbiljno suočiti s argumentiranom konstatacijom sadašnjega pape Ivana Pavla II, tj. da u ovom vremenu društveni nauk Crkve posjeduje vrijednost "instrumenta evangelizacije".²⁵

5. Umjesto zaključka

Socijalna problematika je uistinu "znak vremena" u novim društvenim okolnostima u Hrvatskoj. Kršćani, bez obzira kojem dijelu hrvatskog društva pripadali, pozvani su dijeliti brigu našega suvremenika, koji se s jedne strane s pravom nada boljemu, a s druge strane osjeća i nosi na svojim ramenima poteškoće prijelaznog razdoblja. Kritičko-proročka uloga koju Crkva i kršćani imaju u svakom društvu može biti i u našem novom društvu u Hrvatskoj od velike koristi za zajedničko dobro svih, tj. za stvaranje pravednog društva i sigurnije zajedničke budućnosti. Papa Pavao VI. u svojem Apostolskom pismu *Octogesima adveniens* poziva kršćane, vjernike laike, na aktivno sudjelovanje u politici i općenito u javnom životu. Svatko neka se ispita, kaže koncilski i postkoncilski Papa, o tome što je već učinio i što mu je još činiti. Nije dosta ukazivati na načela, "potvrđivati svoje dobre namjere, ukazivati na glasne nepravde i proročki optuživati. Riječi neće imati stvarne težine ako ih svatko ne popratit življom svijesti o vlastitoj odgovornosti i učinkovitom akcijom. I odviše je lako svaljivati na druge odgovornosti za nepravde, ako istodobno nismo uvjereni da je svatko odgovoran i da je prije svega prijeko potrebno osobno se obratiti."²⁶

SOCIAL PROBLEM AREA "THE SPIRIT OF THE TIMES" IN CROATIA

Summary

The last few years in the Croatian general public it is observed increase interest for social teaching of the Catholic Church. In the same time, in the concrete life, the social problems become one of the most important factor, on which will mostly depend the future

²⁵ Usp. Papa Ivan Pavao II, *Stota godina. Centesimus annus...*, br. 54, str. 63. U svjetlu navještanja Boga i otajstva spasenja svakom čovjeku, društveni nauk Crkve "brine se i za ostalo: za ljudska prava svakoga i, posebno 'proletarijata', za obitelj i za odgoj, za dužnosti države, za nacionalni i internacionalni poredak društva, za ekonomski život, za kulturu, za rat i mir, za poštivanje života od časa začeća pa sve do smrti", isto.

²⁶ Papa Pavao VI, *Octogesima adveniens*, u: Socijalni dokumenti Crkve, M. Valković (uredio), *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, KS, Koncil 3, Zagreb 1991, br. 48, str. 387.

development of a new Croatian society. Starting from these two statements, the author shows the social problem as a very important "the spirit of the times" in Croatia, as for the public workers so for the Christians in Croatia. In the article the social problems are elaborated as "the spirit of the times" for the Church in Croatia. After giving a brief historical review of interests for social ideas in Croatia from the beginning of this century, it is pointed out at the contemporaneity of the social learning of the Church after the Second Vatican Council. It is especially spoken about the necessity of education for social engagement of Christians. It is necessary to get better knowledge about social learning of the Church, to note the importance of social problems in a new Croatian society. Because of that, the author invites to study it in an organized manner and to spread social study of the Church in Croatia. Hopes are especially put in believers laymen who have been studying theology at universities in Croatia.